נושאים באגרות הראי"ה

המזרחי

36 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ורשימת כל האגרות שבנושא עם תקציר קצר (גרסה מקוצרת, בלי נוסח האגרות)

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

'המזרחי', תנועת הציונות הדתית שייסד ר' יצחק יעקב ריינס, היא שותפה קרובה של הרב קוק כבר מימיו הראשונים ביפו. באגרות לר' ריינס הרב קוק מבקש לאחד כוחות ולייסד "ישיבה גדולה, במרכז הישוב החדש" (כרך א', אגרת ק), ובשנים הבאות משגיח על מוסדות החינוך של 'המזרחי' ביפו (כרך א', אגרת קסה; כרך א', אגרת קמז).

עד אז עמדה 'המזרחי' "במעמד צנוע ושתקני" (כרך ב', אגרת תקעא), והרב קוק תובע ממנה להילחם בגלוי בסעיף "הציוניות דבר אין לה עם הדת" (כרך ב', אגרת תקעא; כרך ב', אגרת תצז), ולעמוד נגד חילול שבת במוסדות הלאומיים (כרך ב', אגרת שסח). בלונדון הקים את 'דגל ירושלים' (ראו בפרשת "דגל ירושלים"), כדי לכלול גם את מי שלא ייכנסו ל'מזרחי' (כרך ג', אגרת תתפב), ובמלאות עשרים שנה ל'מזרחי' הרב קוק כותב עליה מאמר של חשבון נפש (כרך ד', אגרת אקלב).

ראשית הדרך עם ר' יצחק יעקב ריינס

כרך א', אגרת ק: לר' יצחק יעקב ריינס, ראש 'המזרחי': הרב קוק מבקש לאחד כוחות בפעולות בארץ ישראל, ובראש הדברים ייסוד ישיבה גדולה ביישוב החדש.

"ראשית כל עלינו ליסד פה ישיבה גדולה, במרכז הישוב החדש, להחיות את רוח הישוב בטל תורה"

כרך א', אגרת קכט: לר' יצחק יעקב ריינס: הרב קוק מבקש לדעת אם 'המזרחי' ייגש מיד להקים את הישיבה, כי כל יום בלי פעולה הוא הפסד.

"יום ויום העובר עלינו בלא פעולה"

מוסדות החינוך

כרך א', אגרת קסה: לבן דודו, ר' צבי הירש יפה: הרב קוק מצדיק את קבלת ההשגחה על מוסד 'המזרחי'. טוב שגדולי ישראל יקבלו השגחה על כל המפעלים, גם על אלה שאין דעתם נוחה מהם.

"כי הלא המה ייסדו מה שהם חפצים, ומה תהי' התועלת כשלא תהי' לנו שום השפעה ודעה"

כרך א', אגרת קמז: ללשכת 'המזרחי המערבית: הרב קוק מציע לאחד את בית הספר ש'המזרחי' עומד לייסד ביפו עם 'תחכמוני', שכבר משלב תורה וחכמה.

כרך ב', אגרת תקיט: לד"ר פרנק, ראש לשכת 'המזרחי': על מצב 'תחכמוני'. בקובלנות היו גוזמאות, אבל אי אפשר להשאיר את המוסד כמו שהוא.

'המזרחי' בתוך הציונות

כרך ב', אגרת תקעא: לסיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני: 'המזרחי' עמד עד כה במעמד צנוע ושותק. הציונות המעשית היא הגוף, ועל 'המזרחי' לזרוק בה נשמה.

""המזרחי" עומד עד כה במעמד צנוע ושתקני"

כרך ב', אגרת תצז: לאגודת 'המזרחי' בסנט לואיס: על 'המזרחי' להילחם בגלוי בסעיף ש'הציוניות דבר אין לה עם הדת'.

"שהציוניות בתור ציוניות היא חייבת לדאוג בעד נשמתה של האומה שתפריח ולא תבול"

כרך ב', אגרת שסח: לד"ר פויכטוונגר: בחוות 'הקרן הקיימת' מחללים שבת ויום טוב בפרהסיא. הרב קוק מציע לדרוש בקונגרס ערובה שהדבר לא יחזור.

"עם כל מה שאני חרד, עד קצה האחרון, מהתעוררות של תגרה ומריבת אחים"

כרך ב', אגרת תרעב: לפדרציית 'המזרחי' בהמבורג, על 'מלחמת השפות': יש לקבל את הטוב שבכל תנועה, ובמיוחד בתנועה הלאומית, שבסיסה קדוש.

"ותחיית השפה, כמו תחיית הארץ, לא תרד אצלנו מכבודה"

'דגל ירושלים' ועשרים שנה ל'מזרחי'

כרך ג', אגרת תתפב: לרב יעקב הכהן יפה במנצ'סטר: הסבר ל'דגל ירושלים'. התנועה החדשה באה לכלול כל ירא ה', גם את מי שאוסרים להצטרף לציונות ול'מזרחי'. ול'מזרחי' יש עדיין תפקיד גדול.

"ובכ"ז יש להמזרחי ולצעדו המדוד תפקיד גדול מאד"

כרך ד', אגרת אקלב: מאמר לעשרים שנה ל'מזרחי': זמן לחשבון נפש. הרב קוק מצטער על הפילוגים, אבל עד שיתאחדו כל חלקי האומה יש למצוא את החיובי בכל חטיבה.

"חברי המזרחי אינם שוכחים את החיים ואת המציאות, את הנפש ואת רגשותיה הטבעיים"

כרך ד', אגרת אקכח: לאגודת צעירי 'אגודת ישראל' בירושלים: הרב קוק מוכן לפעול גם למען הקרנות של 'אגודת ישראל', אבל אין למנוע עזרה מבניין היישוב.

"כי מקוים אנחנו שרק ע"י התקרבות ועזרה, יעלה ביד יראי ד' לקרב את הרחוקים"

מה מלמדות האגרות

להיות שותף כדי להשפיע. "ומה תהי' התועלת כשלא תהי' לנו שום השפעה ודעה" (כרך א', אגרת קסה).

נשמה לציונות. הציונות "חייבת לדאוג בעד נשמתה של האומה" (כרך ב', אגרת תצז), ו'המזרחי' צריך להוביל זאת, ולא רק להכניס את שומרי המצוות לתוכה.

לקבל את הטוב. "קבלת כל הטוב שישנו בכל פינה וכל תנועה" (כרך ב', אגרת תרעב), עד שיבוא היום ש"ונאספו כל העדרים" (כרך ד', אגרת אקלב).

הרב שלמה אבינר על הנושא

לפי הרב אבינר, בתחילה קיווה הרב קוק שה"מזרחי" יהיו שליחיו להכניס את נשמת התורה לתנועה הלאומית, ודרש מהם להילחם על מחיקת הסעיף שהציונות "דבר אין לה עם הדת" (כרך ב', אגרת תקעא). אבל עם הזמן כתב באגרותיו שהם פשרנים. הרב אבינר מונה גם מחלוקות עקרוניות בינו לבין הרב ריינס, מייסד המזרחי: האם ללמוד לימודי חול בישיבה, והאם שיבת ציון היא גאולה או רק דאגה לביטחון העם. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"תפקידה של מפלגה דתית-לאומית" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: תפקידה של מפלגה דתית-לאומית - מה היא מחויבת עתה, ולמה עליה לחתור בעתיד - לאור דברי הרב קוק על החומר והרוח בדור הראשון של עקבתא דמשיחא. (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות שבנושא

36 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם תקציר קצר. הנוסח המלא - באתר ובחוברת המלאה

כרך א', אגרת צח חברי לשכת 'המזרחי' לארצות המערב · י"ג מרחשוון תרס"ח – יפו

תשובה מפורטת לשאלון על מצב החינוך בארץ ישראל. החינוך הישן: תלמודי תורה רבים, עם מעלות וחסרונות שצריך לתקן; אגודת 'שומרי תורה' מגינה על היהדות מפני בתי הספר הלאומיים־החילוניים. אין עדיין בית ספר דתי לבנות, ויש צורך דחוף בכך. הרב קוק מתאר חדר חדש ב'אחוה' שלומדים בו עברית, המתאחד עם 'שערי תורה', ומחלקת מלאכה. הרב קוק גם מתאר את בתי הספר החדשים והמורים בהם. העיקר שחסר הוא בתי ספר שמוריהם יראי שמים ומכירים בצורכי החיים, יחד עם ישיבה גדולה. הרב קוק מציע את עזרתו כרב הישוב החדש, ומדגיש את התועלת בידיעת ערבית ותורכית לחכמי תורה.

כרך א', אגרת ק הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא · ר"ח טבת תרס"ח – יפו

הרב קוק פונה לר' יצחק יעקב ריינס, ראש תנועת 'המזרחי', ומבקש לאחד כוחות בפעולות בארץ ישראל, כדי שהכוחות לא יתפצלו. בראש הדברים עומדת הקמת ישיבה גדולה במרכז הישוב החדש, מהודרת בפנימיותה ובחיצוניותה, שתשאב כל טוב מכל מקום. הרב קוק מבקש תשובה כדי לדון בפרטים.

כרך א', אגרת קיח הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא · כ"ה אדר ראשון תרס"ח – יפו

הרב קוק תומך באיחוד הישיבה שלו עם בית המדרש ש'המזרחי' מבקש להקים. ההכרה בצורך בדרך חדשה כבר התפשטה בין גדולי הארץ, וגם 'שומרי תורה' התקרבה לכך. הישיבה תייסד 'חכמת ישראל' על דרך הקדושה: היסטוריה, ביקורת, הגיון ושירה. הרב קוק מסביר שהחרם על לימודי חוץ ושפות זרות בארץ היה מוצדק לשעתו, אבל לא הוגבל בזמן. מטרת הישיבה להוציא גדולי ישראל, שישפיעו על ישראל ועל העולם השפעה תרבותית אדירה מתורת ארץ ישראל.

כרך א', אגרת קכט הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא · ד' ניסן תרס"ח – יפו

הרב קוק מזכיר את מכתבו הקודם בעניין הישיבה לישוב החדש, ומבקש לדעת אם 'המזרחי' יגש מיד להקים את הישיבה או את בית המדרש. כל יום בלי פעולה בארץ הוא הפסד גדול, כי זו 'עת זהב'.

כרך א', אגרת קמז לשכת 'המזרחי' המערבית · י"ז תמוז תרס"ח – יפו

הרב קוק מציע לאחד את בית הספר ש'המזרחי' עומד לייסד ביפו עם בית הספר 'תחכמוני', שכבר משלב תורה וחכמה בעברית ונוסד ברוח שומרי מצוות, אבל חסר אמצעים. מנהליו יראי שמים, אוהבי העם והארץ, ואין חציצה בשיטה. המוסד המאוחד ייקרא 'בית ספר מזרחי', וגם בעיית הדירה תיפתר.

כרך א', אגרת קנא הרב יהודה פורת · ט"ז מנחם אב תרס"ח – יפו

הרב קוק מסביר מדוע נתן הסכמה לבית הספר של 'המזרחי' ביפו. הגימנסיה (הרצליה) מיוסדת 'בדרך חצוף על כפירה' ומושכת ילדים רבים, ולכן יש לחזק כל מוסד שמציל ילדים ממנה. אם יסלק את השגחתו, עלולים להשתלט עליו מנהיגים מתנגדים. ראוי לקבל השגחה על כל מוסד שמבקש אותה, כדי לצמצם את הנזק. בכיתות הנמוכות אין לימוד שפה זרה, ולכן אין כאן האיסור הידוע. הרב קוק קורא שלא להיבהל מפחדים דמיוניים, ולחמש את החניכים לקראת מלחמת החיים.

כרך א', אגרת קנב לשכת 'המזרחי' המערבית · כ"ג מנחם אב תרס"ח – יפו

הרב קוק מאשר ש'תחכמוני' מתאים למטרת 'המזרחי', ומזרז את הפעולה, כי הצעירים נחלשים ומאבדים את האמונה. המורים ראויים, אבל דרוש מנהל מומחה בפדגוגיה, ירא שמים, מסור לתחיית העם, ובעל לב אמיץ לשמור על רוח החרדות בבית הספר.

כרך א', אגרת קסה בן דודו, ר' צבי הירש יפה · כ"ו תשרי תרס"ט – יפו

הרב קוק מצדיק את קבלת ההשגחה על מוסד 'המזרחי'. לדבריו טוב שגדולי ישראל יקבלו השגחה על כל המפעלים, גם על אלה שאין דעתם נוחה מהם, כדי להציל מה שאפשר. אין להקפיד על כבודנו ולהזניח כבוד שמיים, כי אחרת יקפצו רשעים ויוסיפו קלקול.

כרך א', אגרת רעט לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט · ט"ו אדר ראשון תר"ע – יפו

על התנהגות המוסדות הציוניים נגד הדת: ודאי שהגימנסיה (הרצליה) מושיבה בנים ובנות יחד בלי גדרי צניעות, ובנשפים במוצאי שבת מחללים שבת בהכנות. גרוע מזה: מורה התנ"ך בגימנסיה נוטל את נשמת היהדות מתלמידיו בביקורת המקרא הקיצונית. על 'קול קורא' לגיוס כספים: הוא קשור ל'שערי תורה' ואינו יכול לפגוע במקורותיו, ואולי אפשר לשתף אותו.

כרך א', אגרת רפו לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט · י"ח אדר שני תר"ע – יפו

התנגדות גלויה לגימנסיה אינה מועילה כל עוד אין חלופה שלמה. 'תחכמוני' עדיין אינו יכול להתחרות בה במקצועות התרבות. לכן יש להעלות את רמתו עד שיהיה 'גימנסיה שלנו', שתיבדל רק בשמירת ברית ה', ואז תהיה התעמולה יעילה. בעניין האתרוגים: אין די לפרסם 'אתרוגי ארץ ישראל' סתם, כי רובם מורכבים בידי נכרים. יש לפרסם את אתרוגי המושבות השמורים, ושעדיף אתרוג כשר ופחות יפה ממורכב. השנה, בגלל השמיטה, אינו רוצה לעודד את המסחר באתרוגים.

כרך ב', אגרת שסח ד"ר פויכטוונגר ('המזרחי') · ט"ז תמוז תרע"א – יפו

ההפקרות בחוות 'הקרן הקיימת' הגיעה לשיא: פועלים ופקידים מחללים שבת ויום טוב בפרהסיא. הרב קוק מציע לדרוש בקונגרס הציוני ערובה מהוועד הפועל, ואם לא תינתן, כל הכוחות של 'המזרחי' יעמדו נגד 'הקופה הלאומית', אף שהיא חביבה עליהם. אפשר לברר את המצב אצל ליבונטין.

כרך ב', אגרת שע הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא · כ"ח תמוז תרע"א – יפו

הרב קוק שולח העתק ממכתבו לקרן הקיימת ומבקש לקרוא אותו בפומבי בקונגרס, כדי שהבונים ידעו על 'מהרסינו מבית'. אין להשתתף בבניית מוסדות שמחריבים מבפנים. הרב קוק מציע להתייעץ עם ליבונטין.

כרך ב', אגרת ת לשכת 'המזרחי' בהמבורג · כ"ב כסלו תרע"ב – יפו

על הטענה שיש לעקור עצים שניטעו בשביעית: כנראה מדובר ביער הרצל, שניטע בשביעית בידי פועלים עבריים, נגד גבולות ההיתר. ההיתר נועד רק לקיום הישוב: מלאכות דאורייתא בידי נכרים, וכך נשמרה שביעית של תורה. נטיעות חדשות לא הותרו, אף שלפי הרמב"ם נטיעה ביחורים היא מדרבנן (שבת הארץ; בראשית רבה טו). אין כוח לחייב עקירה. על שביעית בשל גויים: קרקעות 'מירי' הן כאריסות, ובצירוף המכירה סומכים בשעת הדחק.

כרך ב', אגרת תצז אגודת 'המזרחי' בסנט לואיס · כ' שבט תרע"ג – יפו

הרב קוק קובע שעל 'המזרחי' להילחם בגלוי בסעיף מהקונגרס הראשון ש'הציוניות דבר אין לה עם הדת', כי סעיף זה עושה את כל עבודת המזרחי פלסתר. הצלחת הציונות תלויה בקשר האומה עם התורה. ההתנגדות צריכה להיחרת על כל גליון. מתוך זה הציונות עצמה תדרוש חיזוק הדת: חינוך, שבת, כשרות וטהרת המשפחה. בהמשך הרב קוק מעודד את האגודות להתייצב בראש העבודה המעשית.

כרך ב', אגרת תקיט ד"ר פרנק, ראש לשכת 'המזרחי' · ב' דראש חודש אדר שני תרע"ג – יפו

על מצב 'תחכמוני': בקובלנות היו גוזמאות, אבל אי אפשר להשאיר את המוסד כמו שהוא. הוא לא התקדם ואף נסוג. אחת הסיבות היא היעדר ועד מקומי. הרב קוק מברך על נכונות 'המזרחי' לעזור, ומבקש להתחיל בהקמת ועד מקומי ואחר כך לשפר בהדרגה ולהוסיף סניפים.

כרך ב', אגרת תקלג הרב אליהו זלמן וידרין, מוסקבה; ובהמשך – ר' מאיר בר־אילן (ברלין) · כ"ד ניסן תרע"ג – יפו

תחילת האגרת: הרב קוק מברך את הרב וידרין על עזרתו ל'שערי תורה'. על ציורים במחזורים: אם מציירים צורת אישה, יש למחות, כי אף שמצד הדין זה קל יותר, מבחינת זלזול זה גרוע יותר. (בהמשך באה אגרת לר' מאיר בר־אילן.) הרב קוק מתנצל על השתיקה, ומברך על הולדת בנו. 'תחכמוני' נוסד להיות מגן מפני 'טומאת אוויר ארץ העמים', אבל יש בו רק 'מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה', ורוח חיים מקורית חסרה. על 'המזרחי' להאיר את הציונות במעמקי המחשבה ולהבליט את הגרעינים החיים. 'דעות ממוצעות ופשרניות' לא ינצחו, ויש להזדיין 'בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות'.

כרך ב', אגרת תקעא סיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני · י"ב מנחם אב תרע"ג

הרב קוק אינו יכול להגיע לקונגרס, ושולח את דבריו בכתב. יד ה' נטויה לטובה, והרעיון שזו תחיית עם ולא תנועה מפלגתית מתקדם. 'המזרחי' עמד עד כה ב'מעמד צנוע ושתקני', אבל הציונות אינה יכולה לדבר בשם האומה כל עוד חקוק בה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת'. האומה לא תצטמצם ב'עוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל'. הציונות המעשית היא 'הגוף', ועל 'המזרחי' לזרוק בו נשמה – המקור התנ"כי. לא 'עם שנאוי המבקש מקלטי', אלא 'גור אריה יהודה' השב לנחלתו. יש לפעול ברוח אליהו להשיב לב אבות על בנים.

כרך ב', אגרת תרעב פדרציית 'המזרחי', המבורג · כ' אדר תרע"ד – יפו

על 'מלחמת השפות': יש לקבל את הטוב שבכל תנועה, ובמיוחד בתנועה הלאומית, שבסיסה קדוש. תחיית השפה, כמו תחיית הארץ, לא תרד מכבודה גם אם רבים משתמשים בהן שלא כהוגן; לכן יש לקחת חלק רשום בהן. יש למחות 'מחאות חיוביות' נגד מי שמנתק את הארץ והשפה משורש החיים.

כרך ג', אגרת תתעה ד"ר זאב יעבץ · פורים תרע"ח – לונדון

מנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור, 'להחשיך מילין נגד חזון הפלאות'. זו 'טינה ישנה' של כת 'המתחסדת בחסידות ארסית' שאינה סובלת חיים לאומיים בארץ, והעדיפה 'ללקט פירורים תחת שולחן אשכנז'. הרב קוק יכתוב להם בשלום, אף שאולי לא יועיל. אגודות 'מזרחי' לבדן לא ימשכו את רוב שומרי המצוות, שנבהלו מהצד החילוני של הציונות, ולכן יש לייסד אגודות 'דגל ירושלים' בקשר אחווה עם הציונות. יש לאחד את כולן, לייסד בתי מדרש גדולים ו'בית דין גדול כללי'.

כרך ג', אגרת תתפ ד"ר זאב יעבץ · ר"ח ניסן תרע"ח – לונדון

יש להרחיב את דרישת זכויות האומה, אבל צריך דגל שגם הרחוקים מהתנועה הלאומית ישתתפו בו – אלה שלא ייכנסו אפילו ל'מזרחי'. לכך הדפיס את 'דגל ירושלים'. האיגוד יביא ל'מוסר ציבורי' שיזהיר את העסקנים הרשמיים מחילול קודש. הברכה למשלחת פורסמה ב'אקספרס'.

כרך ג', אגרת תתפא ד"ר זאב יעבץ · ו' ניסן תרע"ח - לונדון

הרב קוק מבקש מיעבץ להרגיע את אנשי 'המזרחי', ש'דגל ירושלים' אינו דוחק את רגליהם, אלא מבצר אותם. מכתבו פורסם בעיתון ברוטרדם. כנראה גם גדולי רבני רוסיה הגיעו להכרה שנחוצה הופעה חדשה. הרב קוק כתב לרב הראשי על תמיכה ביהודי פולין.

כרך ג', אגרת תתפב הרב יעקב הכהן יפה, מנצ'סטר · ז' ניסן תרע"ח - לונדון

הסבר מפורט ל'דגל ירושלים': (א) כמותי - לאפשר לכל ירא ה', גם לאלה שאוסרים להצטרף לציונות ולמזרחי, להשתתף בבניין; (ב) עיקרי - 'אש הקודש חסר מן הציונות', וקביעתה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת' היא 'התבוללות מסוכנת', ו'המזרחי' המתון לא יוכל לשנות זאת; (ג) מטרה אחרונה - אם העמים יראו שהתנועה חילונית, הפוליטיקה עלולה לסגת. 'אם כל העמים ילכו איש בשם אלוהיו... אנחנו נלך בשם ה''. בכל זאת יש ל'מזרחי' תפקיד, והרב קוק מוכן לחזקו.

כרך ג', אגרת תתצ הרב מאיר צבי יונג, לונדון · ז' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט

הבריאות מעכבת אותו. עניין 'המזרחי' אינו נוגע להם; רבים שאינם רוצים להתאגד עם הציונות ייכנסו לאגודה, וממילא יתרומם גם 'המזרחי'. התקבל מברק מתלמודי התורה במושבות, שהוצאתם 260 לירה לחודש; הרב הרץ כבר שלח 400, ויש לזרזו שוב, אחרת המורים 'פורקי העול' ימשכו את הילדים. הרב קוק מציע לקבוע את ערב ר"ח אלול ליום תענית ותשובה.

כרך ג', אגרת תתקה רב (מאנשי 'המזרחי') · י"ג אלול תרע"ח - הרוגייט

דווקא בשעה גדולה זו, כשהתנועה הלאומית היא 'תנועה אלהית גלויה', עדיין עומדים כבתחילתה ומתחילים 'מאלף-בית', ונשמעות 'הלחישות האירופאיות'. הרב קוק אינו יכול לסבול שהציונות תיחשב רק תנועה מודרנית: 'מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור'. 'הסתדרות ירושלים' תקים את הציונות משפלותה הרוחנית. הרב קוק רוחש חיבה ל'מזרחי', אבל 'המזרחי' צריך לומר בגאון שהוא התוכן הקיים של הציונות, ולהיחלץ מהצביעות של 'אנו רק לאומיים' כלפי פנים ו'מקדישי הביבל' כלפי הגויים. כשתדע האומה שלתחייה 'שני עמודים... עמוד הקודש ועמוד החול', שניהם יתקדשו, כ'שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו'.

כרך ג', אגרת תתקלח מר א"י ראם (ביידיש, בצירוף תרגום) · ערב ראש חודש אדר ראשון תרע"ט

הסתדרות 'ירושלים' אינה באה לפלג אלא לאחד את כלל ישראל לתחיית האומה ובניין הארץ. רק בהדגשת נקודת הקודש מוצאים את הדרך לנשמת העם. 'המזרחי' נוצר כשהתנועה התפתחה וכל חלק קיבל תכונה ברורה. עכשיו, אם יישאר רק סעיף - עושה עוול לעצמו; אם ירצה לבלוע את כל התנועה - עושה עוול לתנועה. הדרך היחידה: לעלות למדרגת 'ירושלים', השווה בזכותה ל'ציון'. 'המזרחי' לא צריך להתבטל, אבל טובי כוחותיו צריכים להיכנס להסתדרות 'ירושלים', כמו שטובי 'חובבי ציון' נכנסו ל'ציון'.

כרך ג', אגרת תתקמג בנו, הרב צבי יהודה · כ' אדר שני תרע"ט

על הרצי"ה להשיג רשיון מעבר דרך צרפת. רוב אנשי המעשה בתנועה מסתכלים על 'המצב המשטרי' (המדיני), ואילו הרב קוק מסתכל על התוכן הרוחני; 'אל תתאוה לשולחנם', וכתרך גדול מכתרם. עדיין לא הוחלט אם ירושלים או יפו; צעיר שביקר כתב שביפו המצב ברור, ובירושלים סתום מרוב הסיעות. בגלל תעמולת המזרחי עיכבו את הפעילות הפומבית, שלא ייראה כחטיפת אנשים. בעניין השבויים: יש לבקש מממשלת שווייץ להתיר את כניסתם. ירושלים כותבים שההסתדרות תופסת שם מקום גדול. ברכת מזל טוב לר' משה ויסבורד.

כרך ג', אגרת תתקמה בנו, הרב צבי יהודה · ג' אדר שני תרע"ט

מר אייזנברג מרחובות, שבא עם הצירים מהארץ, מסר דרישת שלום. הרב קוק מעכב את עבודת ההסתדרות כי 'המזרחי' עסוק בענייניו, ואינו רוצה שתורגש התנגדות לכל מי שעושה טוב - 'לעולם טוב חלק מלא כלום'. עליהם להיות נקיים 'מכל מום של קנאה שנאה ותחרות', ולהכניס רוח קודש במה שנעשה. מר מנוס קמחי מסר דרישת שלום מהרצי"ה ומהאסיפה. עדיין לא הוחלט על מקום הדירה. ה'רשמים' נכתבו בחיפזון אך מביעים את הנטיות הראשיות.

כרך ד', אגרת תתקפ ועד הסתדרות 'המזרחי' (מכתב גלוי) · י"א תשרי תר"פ - ירושלים

על בחירת נשים לאספת הנבחרים: השאלה מתחלקת לשלוש. בדין - התורה כולה מטילה את עבודת הציבור על הגברים ('האיש דרכו לכבוש', יבמות סה ב), ונמנעת מתערובת המינים בקיבוצים. בטובת הכלל - הצהרת בלפור מבוססת על הכבוד שאומות העולם רוחשות לקשר המקודש של ישראל לארצו דרך התנ"ך; שונאים טוענים שישראל הצעיר נטש את הספר, ויש להבליט את 'הטוהר התנ"כי' ולא לחקות חידוש אירופי. באידיאל - בעתיד, כשיטהר העולם, יימצאו דרכים להשפעת האשה, אבל התרבות של זמננו 'רקובה מבפנים', וצעד פזיז יעכב את האידיאל.

כרך ד', אגרת תתקפד הרב חיים דוב (שוחט ובודק) · י"ג מרחשון תר"פ - ירושלים

בעניין בחירת נשים, כפי שכתב לוועד 'המזרחי': השתתפות קבועה של נשים בעסקנות המדינית זרה לרוח ישראל ונובעת מחיקוי שטחי של המערב, ובצורת שוויון חיצוני היא תביא לפירוד פנימי. הגבר, שעליו עול החיים הציבוריים, צריך להתחשב בדעות בני הבית, ויש להדריך לכך. אבל תיקונים פרטיים לא יספיקו; רק התעוררות הרוח דרך 'הסתדרות ירושלים', הכוללת ועובדת לצד עבודת החול של הציונות, תביא שלום.

כרך ד', אגרת א (אלף) הרב מנדל יצחק בעהרמאן וחברי 'דגל ירושלים' במנצ'סטר · כ"ה כסלו תר"פ

תודה על הניחומים על 'שברנו הגדול'. על שאלתם בעניין היחס לאגודות אחרות: כל אגודה קשורה למטרותיה ויש לחזקה, אבל החילונים מאורגנים במרכז מדיני, ואילו כוחות הקודש מפוזרים. הציונות מבוססת על החול, וגם 'המזרחי' אינו מספיק כי אצלה החול עיקר והקודש טפל. ב'אגודת ישראל' ארץ ישראל היא רק חלק מעבודתה ולא יסוד מגמתה. לכן 'ירושלים' תשחרר את הקודש בארץ מעול חילוני, תייסד מוסדות תורה, ותבסס גם את המהלכים הפוליטיים על הקודש.

כרך ד', אגרת אקכח אגודת צעירי 'אגודת ישראל' בירושלים · כ' שבט תרפ"ב

הרב קוק נבהל שמייחסים לו התנגדות ל'קרן ארץ ישראל' ול'קרן הישוב' של אגודת ישראל; הרב קוק מוכן לפעול למענן. אבל למנוע את עזרתו מבניין הישוב, גם כשהבונים רחוקים מהתורה, הוא נגד דרך ה', כי רק בהתקרבות ובעזרה יקרבו את הרחוקים. 'ומה אעשה ולבי הולך לקרב ולא לרחק'.

כרך ד', אגרת אקלב מאמר לעשרים שנה ל'מזרחי' · כ"ד אדר תרפ"ב

תקופה של עשרים שנה מחייבת חשבון נפש. הרב קוק מצטער על הפילוגים, אבל עד ש'ונאספו כל העדרים' יש למצוא את החיובי בכל חטיבה. חברי 'המזרחי' ספגו את 'הרוח הטבעי הנפשי של האומה יחד עם רוח הקודש שלה', ושואפים ליהדות עממית, 'בעלת ביתית', בלי פרישות ובלי מדנים. כמו שהתנועה הלאומית 'רדתה דבש מגוית האריי' של ההשכלה והעלתה אותה למדרגה לאומית, כך ראוי שהמזרחי יקדש את הדעה הלאומית ויעשה אותה ל'מחשבה ישראלית עליונה וקדושה'.

כרך ד', אגרת אקפב הרב בן ציון הלוי ברמן · ט"ו סיון תרפ"ג

הרב קוק אינו נוטר טינה על ביקורתו. אילו מצא משפיעים העוסקים ב'ימין המקרבת', אולי היה עוסק ב'שמאל הדוחה'; אבל כיון שהדחייה נהוגה הרבה, עליו לאזן בקירוב. את 'אגודת ישראל' הרב קוק מחזק, אבל בבניין הארץ יש לעזור בלי תנאים, ו'הרשול מסיוע הבנין... הוא ראשית חטאת'. מי שאמונה בסגולת ישראל חיה בו יתלהב משיבת הבנים, גם אם יש אבני נגף. אהבתו אליו ולאביו קיימת גם אם ימשיך להתנגד.

כרך ד', אגרת אקפה מרכז 'המזרחי' באוסטריה, וינה · י"ד תמוז תרפ"ג

תודה על ברכתם לתואר הכבוד שהעניק לו מלך בריטניה.

כרך ד', אגרת אקצ הרב בן ציון הלוי ברמן · כ"ח תמוז תרפ"ג

הפרסומים שהרב קוק מתנגד לענייני 'אגודת ישראל' החיוביים הם שקר, שמפיצים מי שרוצים ליצור תחרות בינו לבין גדולי ישראל. דעתו כפי שכתב לפני המלחמה, אלא שנתברר שצריך גם הסתדרות כללית בשם 'ירושלים', כדי לגלות את התוכן הקדוש של התחייה הלאומית.

כרך ד', אגרת אשכב הסתדרות 'המזרחי' העולמית · כ"ה ניסן תרפ"ה

ברכה להנחת אבן הפינה לבית ספר למלאכה וחקלאות של 'בית חלוצות מזרחי' בעמק הארזים ליד מוצא; אינו יכול להשתתף.